

IZVJEŠTAJ

O POJAČANIM KONTROLAMA RADA NA CRNO I PRIMJENE FISKALNIH SISTEMA NA
PODRUČJU FEDERACIJE BIH
ZA PERIOD 21.10.2013.G. DO 13.12.2013.G.

Sarajevo, 18.12.2013.g.

U skladu sa Odlukom Vlade Federacije BiH V broj 1173/2013 od 23. oktobra 2013.g., o provođenju pojačane kontrole na suzbijanju „rada na crno“ i primjene fiskalnih sistema na području Federacije BiH, federalni inspektori Uprave u koordinaciji sa kantonalnim inspektorima, obavili su inspeksijske nadzore u okviru aktivnosti pojačanog nadzora na suzbijanja „rada na crno“ i kontrola primjene fiskalnih sistema u periodu od 21.10. do 13.12.2013.godine na području svih Kantona Federacije BiH.

INSPEKCIJSKI NADZORI SU PROVEDENI;

- **NA OSNOVU ODLUKE VLADE FEDERACIJE BIH**
- **NA OSNOVU PLANA POJAČANE KONTROLE KOJI JE SAČINILA OVA UPRAVA**

I. ORGANIZACIJA INSPEKCIJSKIH NADZORA

-PREMA SUBJEKTIMA NADZORA **PROVEDENE SU PREVENTIVNE AKTIVNOSTI** U SMISLU NAJAVE NADZORA, PRIJE I U TOKU SAMIH NADZORA, PUTEM /elektronskih medija i dnevnih novina/

- **I, II i III CIKLUS NADZORA TRAJALI SU EFEKTIVNIH 42 DANA**

- **RAD VIKENDOM, RAD U KASNIM I RANIM JUTARNJIM SATIMA**

- **UČESTVOVALO JE 98 INSPEKTORA /33 FEDERALNIH ,65 KANTONALNIH (USK, TK, ZDK, BPK, SBK, HNK, KS, K10) /**

- **UČEŠĆE VIŠE RAZLIČITIH INSPEKCIJA**; rada i radnih odnosa, tržišna, turističko-ugostiteljska, saobraćajna, šumarska i farmaceutska inspekcija.

- **OBLASTI INSPEKCIJSKOG NADZORA**; pored utvrđivanja zakonitosti iz oblasti radnih odnosa (angažovanja radnika na radu, isplate plaća i uplate doprinosa) i poštivanja zakona o fiskalnim sistemima, također su vršeni nadzori u pogledu utvrđivanja rada na crno u oblasti trgovine, građevinarstva, ugostiteljstva, proizvodnje i prometa drvnih sortimenata, te kontrola apoteka i bespravnog prevoza putnika i tereta u saobraćaju, tehničke ispravnosti vozila, radnog vremena vozača, obaveznih odmora i tahografa.

U Kantonu Sarajevo posebna pažnja usmjerena je na rad pijaca na malo, čime su obuhvaćene kontrole organizatora pijaca i zatečenih lica koja su obavljala ne registrovanu djelatnost na pijacama; Markale, Sirano, Otoka 1- Merkur, Ilidža i Vogošća, prilikom čega je zatvoreno cca. 95% zatečenih objekata u kojima se obavlja rad bez odobrenja.

-**ORGANIZACIJA RADA INSPEKTORA**; Inspektori su organizaovani u 4 grupe odnosno 43 tima (sastav 2, najviše 3 inspektora) shodno oblastima nadzora gdje je u sastavu svake grupe/tima bio različit sastav inspektora i sa različitog domicilnog područja rada, koje je koordinirao glavni federalni inspektor za određenu oblast nadzora. Princip inspeksijskog nadzora je da inspektor sa jednog kantona provodi nadzor na području drugog kantona, čime se sprečava mogućnost primjene protekcije i pristrasnosti od strane inspektora. Takođe kod specifične grupe poslodavaca vršena je jednovremena multidisciplinarna kontrola uz učešće različitih inspekcija, čime se vršila racionalizacija nadzora u pogledu troškova inspektora kao i zaštita subjekta nadzora od više uzastopnih kontrola različitih inspekcija u kratkom vremenskom periodu. Koordinator su svakodnevno u pisanoj formi dostavljali u Federalnu upravu za inspeksijske poslove podatke o izvršenim nadzorima na bazi kojih su urađeni dnevni, sedmični i ukupni izvještaji za period obavljenog nadzora.

II. OSTVARENI REZULTATI

KUMULATIVNI POKAZATELJI INSPEKCIJSKIH NADZORA NA SUZBIJANJU „RADA NA CRNO“ I PRIMJENE FISKALNIH SISTEMA U PERIODU 21.10. – 13.12.2013.GODINE:

Anagažovano inspektora	98
Broj efektnih dana nadzora	42
Izvršeno inspeksijskih nadzora	15.697
Sačinjeno zapisnika	14.974
Izdato prekršajnih naloga	5.501
Iznos izdatih prekršajnih naloga	5.715.383,00 KM
Izvršena naplata naknada /za šume-OKŠ, ceste, vode i zrak	21.442,70 KM
Izvršeno kontrolnih nadzora	985
Izdato rješenja za otklanjanje nedostataka	168
Izrečena mjera privremene zabrane rada Pečaćenje	607 od toga 125 zapečaćeno
Kontrolisano radnika	41.138
ZATEČENO RADNIKA „NA CRNO“	2.651
Evidentirano novoprijavljenih radnika u toku nadzora	844
Kontrolisani subjekti nadzora sa fiskalnim uređajima:	
- Posjeduje uređaj	5.630
- Ne posjeduje	541
- Izdaje račun	4.781
- Ne izdaje račun	1.244
- Prijavio kvar	30
- Nije prijavio kvar	9
EVIDENTIRANO NOVOPRIJAVLJENIH RADNIKA PO EVIDENCIJI POREZNE UPRAVE FEDERACIJE BIH;	
Uvedeno novouposlenih radnika u prava iz radnog odnosa: 5.315 /kraj II ciklusa pojačanih nadzora/	458.671
Uvedeno novouposlenih radnika u prava iz radnog odnosa: 3.857 /kraj III ciklusa-poslijednji dan nadzora/	463.986 > 462.528 <

III. KOMENTAR REZULTATA INSPEKCIJSKIH NADZORA

POZITIVAN ODNOS JAVNOSTI; VRŠENE PRIJAVE GRAĐANA NA E-MAIL FUZIP-a i TELEFON 033/22 66 44

-Odnos poslodavaca prema inspektorima je korektniji u odnosu na raniji period

PODUZIMANE PREVENTIVNE MJERE U TOKU NADZORA: UPRAVNE MJERE BEZ KAZNI ZA OTKLANJANJE NEDOSTATAKA / gdje se radilo o manjim prekršajima, bez izricanja kaznenih mjera/

Indikativno je da inspektori utvrđuju prisustvo rada „na crno“ kod određenog broja poslodavaca bez obzira što je Federalna uprava za inspekcijeke poslove medijskim saopštenjem upoznala javnost o predstojećim aktivnostima na suzbijnju rada na crno i konkretno saopštila da će to biti predmet inspekcijskog nadzora.

OPŠTE STANJE, KOD SUBJEKATA NADZORA U POGLEDU ZAPOŠLJAVANJA RADNIKA BEZ ZAKLJUČENOG UGOVORA O RADU /"rad na crno"/, NAŽALOST NIJE NA ZADOVOLJAVAJUĆEM NIVOU, NAIME U INSPEKCIJSKIM KONTROLAMA PROVEDENIM U OKTOBRU, NOVEMBRU I DECEMBRU MJESECU 2013.G.:

-Zatečen je veći broj radnika na crno u nivou 6.44% /u odnosu na posljednje pojačane nadzore iz 2011 g. kada je nivo angažovanja radnika bez zaključenog ugovora o radu bio u visini 5,5%, tada je u periodu od 33 dana kontrolisano 31.310 radnika pri čemu je zatečeno na crno 1.729/

RAD „NA CRNO“: u periodu 21.10.-13.12.2013.g. /kontrolisano **15.679** subjekata nadzora sa ukupno kontrolisanih **41.138 zaposlenika**, i da je u istim zatečeno **2.651 osoba** bez regulisanog radno pravnog statusa /što čini **6.44%** od ukupno kontrolisanih radnika/

- Takođe kod većeg broja subjekata nadzora zatečeni su radnici sa pripremljenim ugovorima o radu koji ističu krajem tekuće godine, što je krajnje indikativno da se radi o privremenom zapošljavanju.

I pored zabilježenog porasta rada „na crno“, pojačani nadzori ne samo da su zaustavili negativni trend rasta rada „na crno“ nego su lančano proizveli niz drugih pozitivnih efekata i to:

INDIREKTNI EFEKTI;

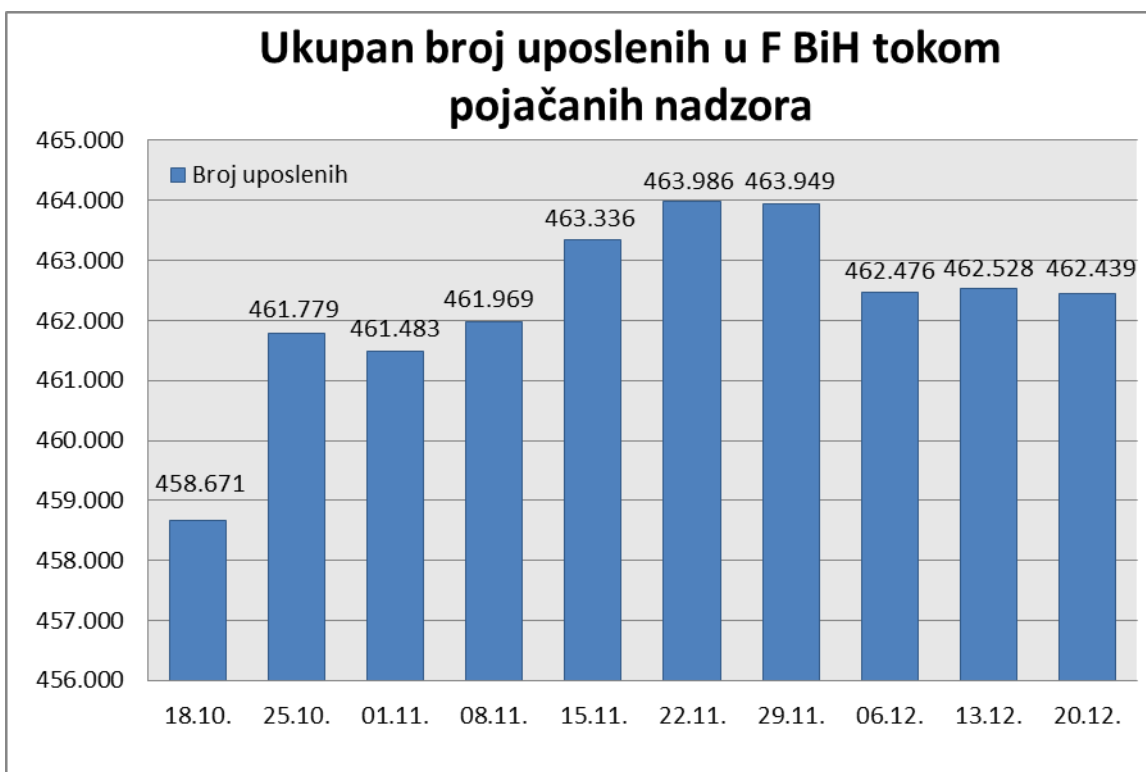
PRIJAVA NOVIH UPOSLENIKA u radni odnos, gdje je na dan 18.10.2013.g. mj. stanje zaposlenih lica bilo 458.671, a nakon provedenih 30 dana inspekcijskog nadzora /2 ciklusa pojačanih nadzora/ stanje na dan 22.11.2013.g., je poraslo za 5.315 lica odnosno na 463.986 zaposlena (podaci Porezne Uprave Federacije BiH). Kako su se pojačani nadzori približavali kraju, tako je dolazilo do odjava određenih zaposlenika a time i pada prijava za novo upošljavanje u odnosu na postignuti maksimum prijavljenih zaposlenika 5.315, što je vrlo simptomatično. Tako je na dan 13.12.2013.g. / kraj III ciklusa-poslijednji dan nadzora/ broj novouposlenih bio 462.528, odnosno 3.857 lica.

Dinamika kretanja novog zapošljavanja kroz period vršenja inspekcijskih nadzora može se vidjeti u niže naznačenoj tabeli koja je sačinjena na bazi podataka Porezne Uprave Federacije BiH.

**KRETANJE PRIJAVA UPOSLENIH NA OBAVEZNO OSIGURANJE
KOD POSLODAVACA U FEDERACIJI BiH TOKOM POJAČANIH NADZORA
OD 21.10.2013.g. DO 13.12.2013.g.**

DATUM	USPOSLENI (broj)	RAST/PAD UPOSLENIH (u odnosu na početak pojačanih nadzora)
18.10.2013	458.671	
25.10.2013	461.779	+ 3.108
01.11.2013	461.483	+ 2.812
08.11.2013	461.969	+ 3.298
15.11.2013	463.336	+ 4.665
22.11.2013	463.986	+ 5.315
29.11.2013	463.949	+ 5.278
06.12.2013	462.476	+ 3.805
13.12.2013	462.528	+ 3.857
20.12.2013	462.439	+ 3.768

Tabela br. 1: Kretanje prijave uposlenih na obavezno osiguranje

Grafikon br. 1 : Kretanje zaposlenosti u F BiH u periodu 18.10.2013.g. – 20.12.2013.g.

FINANSIJSKI EFEKTI, navedenim inspekcijskim aktivnostima nesumnjivo je došlo do povećanja fiskalnih prihoda po osnovu PDV-a kao i vanbudžetskih prihoda po osnovu uplate dopinosa u fondove PIO i Zdravstva, za koje trenutno nemamo precizne podatke.

SMANJENJE BROJA NEZAPOSLENIH U ZAVODIMA; lančano očekujemo i smanjenje broja nezaposlenih lica u Zavodima za zapošljavanje koje ćemo naknadno imati na dispoziciji, nakon što se izvrši evidenciono ažuriranje podataka, prijava i odjava.

KONTROLNI NADZORI „FUZIP-a“; Uvažavajući prethodne podatke vezano za prijave i odjave zaposlenika Federalna uprava za inspekcijske poslove kao i kantonalne inspekcije će početkom 2014.g., organizovati kontrolne nadzore kod onih subjekata nadzora koji su vršili prijave i odjave za isto lice u kratkom periodu.

UPLATE NAKNADA; inspekcijskim kontrolama urgirane su uplate po osnovu naknada za opšte korisne funkcije šuma-„OKŠ“ , naknade za zagađenje zraka, naknada za vode i ceste u ukupnom iznosu **21.442,70 KM**, što će zasigurno polučiti i druge prateće efekte.

FISKALIZACIJA;

Na osnovu istaknutih podataka iz pojačanog inspekcijskog nadzora koji je proveden u periodu od 42 dana, na osnovu zatečenog stanja može se konstatovati da od ukupno kontrolisanih subjekata još uvijek postoje obveznici PDV-a, njih 541 koji nisu pristupili sistemu fiskalizacije. Kada je u pitanju primjena instaliranih fiskalnih uređaja od ukupno 5.630 kontrolisanih subjekata, njih 1.244 ili 22,10% ne izdaju fiskalni račun, dok 9 subjekata nisu prijavili serviseru kvar na fiskalnom uređaju što potpada pod prekršaj.

*Navedeno govori da i dalje **treba permanentno raditi kontrolu primjene fiskalizacije i izdavanja računa te pooštriti sankcije u materijalnom Zakonu te svakako provesti edukativnu kampanju prema građanima u smislu obaveze uzimanja/trazjenja fiskalnog računa.***

SANKCIJE KOJE SU PRIMJENJIVANE; gdje se radi o grubom kršenju materijalnih propisa: Ovo se prvenstveno odnosi na veći broj ne prijavljenih radnika, višemjesečno neispлаćivanje dohotka i obaveza-doprinosa iz dohotka, neposjedovanje fiskalnih uređaja za obveznike te obavljanja djelatnosti bez odobrenja za rad. /tako da su inspektori izdali ukupno **5.501 prekršajna naloga** u iznosu **5.715.383,00 KM/** Takođe za subjekte koji ne posjeduju odobrenje za rad rješenjima je naložena privremena zabrana rada kod **607 subjekata od čega je 125 subjekata zapečaćeno.**

III. a) ASPEKT PREVASHODNOG NADZORA – U SEGMENTU RADNIH ODNOSA

U okviru nadzora iz **oblasti radnih odnosa** u čemu je učestvovalo 42 inspektora rada od čega 6 federalnih a ostalih 36 su kantonalni inspektori sa dobivenim ovlaštenjima federalanih inspektora rada.

U nadzorima inspektori rada zatekli su lica koja su radno anagažovana putem **studentskih servisa i zadruga**, za koja je utvrđeno da ista obavljaju poslove iz osnovne djelatnosti subjekta nadzora za koje je trebalo zasnovati radni odnos odnosno zaključiti ugovore o radu na određeno ili ne određeno vrijeme.

U nadzorima konstatovan je manji broj **stranih državljana** koji su radno angažovani na području F BiH bez radne dozvole.

I dalje je prisutna tendencija kod određenog broja poslodavaca, u smislu da se zaposlenicima obračunavaju obaveze iz dohotka primjenjujući **umanjenu poresku osnovicu** koja faktički predstavlja najnižu plaću, što se veže za opšte poteškoće u poslovanju i recidive recesije, a što opet za posljedicu ima stagnaciju prihoda u fondove PIO i Zdravstva. Ponovo je konstatovana neophodnost adekvatne izmjene, odnosno **dogradnje propisa o radu**, a prevashodno Zakona o radu i to prvenstveno u dijelu kojim se definiše ovlaštenje inspekcije rada, te u dijelu kaznenih odredaba.

Prijave – odjave osiguranika (zaposlenika) na penzijsko i zdravstveno osiguranje i dalje se vrše na dva odvojena obrasca, tako da insp. nadzorom nije moguće sa sigurnošću utvrditi da li se neko lice nalazi u radnom odnosu kod poslodavca ili je pak odjavljeno.

S obzirom na složenost problema može se reći da **nije realno očekivati da inspekcija rada iskorijeni problem angažovanja radnika „na crno“** jer on zahtjeva kompleksniji pristup, što podrazumijeva uključivanje više faktora odnosno donošenje mjera na svim nivoima države kao npr.; donošenje strategije zapošljavanja na nivou BiH, utvrđivanje entitetske i državne investicione politike, donošenje konkretnih mjera za podsticaj zapošljavanja te mjera iz oblasti socijalne politike, regulisanje politike doprinosa za penzijski i zdravstveni fond, pooštavanje kaznene politike za oblast radnog zakonodavstva itd.

Ono što je karakteristično za ovaj period nadzora je najezda registracije udruga posebno u HNK, koja se bave nezakonitom djelatnošću prvenstveno ugostiteljstvom, u tom pravcu su poduzete sankcije pečačenja svih subjekata koji su se zatekli u navedenom nezakonitom radu.

IV. PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA:

U cilju poboljšanja stanja u određenim oblastima koje su bile predmet inspekcijskih nadzora predlažemo da Vlada Federacije BiH donese niže navedene zaključke, koji će u izvršenju biti signirani prema Vladama kantona i drugim resornim organima radi provođenja operativnih mjera u pogledu izvršenja istih.

1. Zbog ustaljene prakse poslodavaca da vrše odjave i prijave u kratkom roku istog lica anagažovanog na radu, predlažemo da Federalno ministarstvo finansija izmjeni obrazac prijave odnosno odjave zaposlenika koji se dostavlja Poreznoj Upravi Federacije BiH, na način da se jednim obrascem vrši odjava i prijava uposlenog, kako bi se preduprijedile postojeće mahinacije, jer se trenutno prijava i odjava zaposlenika obavlja na dva odvojena obrasca gdje u momentu kontrole inspekcije nisu u mogućnosti utvrditi stvarnu namjeru poslodavca.

2. U cilju regulisanja daljeg rada pijaca na malo te prodaje tekstilnih i drugih roba na istim, od strane ne registrovanih fizičkih lica, potrebno je da Vlada Kantona Sarajevo putem nadležne kantonalne inspekcije poduzme dalje aktivnosti na praćenju postupaka koji su naloženi zatečenim licima koja obavljaju ne registrovanu djelatnost te daljem iznalaženju zakonskih rješenja obavljanja navedene djelatnosti na pijacama. U tom smislu takođe je potrebno da resorna federalna ministarstva i to; Federalno ministarstvo trgovine i Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta sagledaju ovo pitanje u pravcu izmjena zakona koji regulišu predmetnu oblast.

3. U skladu sa važećim urbanističkim planom općina, Vlade kantona putem odgovarajućih službi trebaju poduzeti mjere na uklanjanju nelegalno izgrađenih objekata koji su u sprezi sa pojavama obavljanja nelegalnih djelatnosti u kojima se ista obavlja, naročito u središtima gradske urbane zone. S tim u vezi neophodno je da se revidira ili stornira određena dokumentacija koja se može dovesti u vezu sa navedenim pojavama.

4. Zbog čestih situacija neizdavanja fiskalnih računa za prodane robe i izvršene usluge potrebno je da Federalno ministarstvo finansija studioznije sagleda ovu problematiku te poduzme dodatne mjere u pogledu efikasnijeg funkcionisanja procesa fiskalizacije. To se svakako može reflektovati kroz izmjene zakona o fiskalizaciji te kroz dodatnu kampanju prema javnom mijenju/građanima u smislu apostrofiranja zakonske obaveze potrošača u vezi uzimanja i zahtjevanja izdavanja fiskalnog računa čime se stvaraju efektivnije pretpostavke za budžetske prilive po osnovu PDV-a a time i redovnije servisiranja budžetskih rashoda prema socijalnim kategorijama. U ovom smislu predlaže se svim kantonima da putem Odjeljenja poreske Uprave u kantonima i putem kantonalnih inspekcija vrše permanentne nadzore u vezi provođenja fiskalizacije što podrazumijeva i izdavanje fiskalnog računa.

5. Potrebno je da sve Vlade kantona putem nadležne sanitarne inspekcije u kantonima pojačaju inspeksijski nadzor osoba koje su pod zdravstvenim sanitarnim nadzorom a koje obavljaju poslove proizvodnje i prometa životnih namirnica, radi efikasnije zdravstvene zaštite stanovništva.

6. Vezano za aktivnosti koje provode subjekti nadzora /privredna društva, STR, SUR i dr.,/ u pogledu odjave angažovanih zaposlenika, potrebno je da Vlade kantona putem nadležnih kantonalnih inspekcija a u saradnji sa odjeljenjima Porezne Uprave Federacije BiH u konkretnom kantonu, izvrše inspeksijske kontrole kod onih subjekata nadzora koji su izvršili odjave zaposlenika u toku i neposredno nakon završetka pojačanih nadzora a u smislu sprečavanja manipulacija prijave i odjave istih zaposlenika.

7. S obzirom na konstatovanu masovnu pojavu registrovanih udruga /na području HNK i kantona Sarajevo/ da nezakonito obavljaju ugostiteljsku djelatnost, potrebno je da Federalno ministarstvo pravde obrati pažnju na dalju registraciju istih, u smislu striktnog ograničenja registrovane djelatnosti. Takođe predlaže se da Federalno ministarstvo okoliša i turizma, prilikom rješavanja žalbi naznačenih udruga u drugostepenom postupku, uvaži naglašene činjenice u pogledu obavljanja osnovne registrovane djelatnosti.

Predložene zaključke treba dostaviti vladama kantona Federacije BiH i drugim nominovanim nosiocima aktivnosti u zaključcima, radi poduzimanje mjera na njihovoj realizaciji.

V. GENERALNA OCJENA IZVRŠENIH INSPEKCIJSKIH NADZORA:

Opravdano je opredjeljenje Vlade Federacije BiH da se trebao vršiti inspeksijski nadzor u segmentu radnog zakonodavstva sa ciljem suzbijanja „rada na crno“. Navedeno je posebno svrsishodno uvažavajući jednovremeno angažovanje većeg broja inspektora i teritorijalni obuhvat nadzora kao i izrečene upravne i kaznene mjere, koje govore o poštivanju zakonskih odredaba koji regulišu predmetne oblasti nadzora.

Sa druge strane može se pretpostaviti da bi efekti bili još veći da se radilo o ljetnom periodu kada je u jeku turističko-ugostiteljska i građevinska sezona rada, gdje se u spomenute djelatnosti obično kratkoročno angažuju zaposlenici sa upitnim radno pravnim statusom.

U cilju očuvanja i realizacije pozitivnih efekata koji su istaknuti u ovom izvještaju može zaključiti da je i dalje potrebno vršiti kontinuirani inspekcijski nadzor na području svih kantona u Federaciji BiH u istim i drugim oblastima uz učešće mješovitih inspekcija, što se pokazalo značajno efikasnom metodom nadzora koja može polučiti bolje rezultate u sferi provođenja zakona kao i uređenja određenih oblasti.

*

*

*